

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет спеціальної освіти та соціально-гуманітарних наук
Кафедра психології та соціальної роботи

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Соціально-педагогічна профілактика професійного вигорання медичних
працівників прифронтового регіону

Виконав студент групи СРм-2
спеціальності 231 Соціальна робота
Кунтій Ігор Ігорович
Керівник: Клопота О. А.
Рецензент: Леощенко Д. І.
Нормоконтроль _____ Анастасія ШТЕПЕНКО

Запоріжжя

2024 р.

РЕФЕРАТ

Магістерська робота: 68 с., 8 табл., 5 рис., 70 джерел, 3 додатки.

Об'єкт дослідження – професійне вигорання медичних працівників.

Предмет: процес соціально-педагогічної профілактики професійного вигорання медичних працівників прифронтового регіону.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз наукової літератури щодо стану розробленості досліджуваної проблеми; порівняння, систематизація та узагальнення інформації щодо сутності поняття «професійне вигорання» та визначення особливостей його профілактики у процесі соціально-педагогічної діяльності); емпіричні (констатувальний експеримент для визначення рівня рівень схильності медичних працівників прифронтового регіону до професійного вигорання).

Професійна діяльність медичних працівників належить до групи професій з високою відповідальністю за здоров'я і життя людей та потребує розвиненості стресостійкості, необхідної для ефективного виконання професійних завдань, опірності негативним впливам та збереження власного психосоціального благополуччя в цілому. Працівники медичної сфери піддаються постійному впливу травмуючих обставин. Значною мірою цей вплив загострюється в період кризових подій - війн, катастроф тощо. Контроль за проявами вигорання медичних працівників прифронтового регіону набуває ще більшої ваги, адже йдеться не лише про їх здатність до продовження професійної діяльності в особливо небезпечних умовах, але й про забезпечення нормальної життєдіяльності в цілому.

ПРОФЕСІЙНЕ ВИГОРАННЯ, СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА, МЕДИЧНІ ПРАЦІВНИКИ, ПРИФРОНТОВИЙ РЕГІОН

ВСТУП

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що за сучасного розвитку суспільства людина досягла значних успіхів в найрізноманітніших сферах, проте, у наслідок дії низки певних чинників вона може відчувати переживання, котрі негативно впливають на її працездатність та продуктивність в цілому. Особливо гостро це проявляється в екстремальних ситуаціях, до яких, безперечно можна віднести війну.

Професійна діяльність медичних працівників належить до групи професій з високою моральною відповідальністю за здоров'я і життя людей та потребує розвиненості стресостійкості, необхідної для ефективного виконання професійних завдань, опірності негативним впливам та збереження власного психосоціального благополуччя в цілому. У звичайних умовах працівники медичної сфери піддаються постійному впливу травмуючих обставин - характеру організації праці, взаємини з пацієнтами та їх родичами, колегами, адміністрацією. Значною мірою цей тиск загострюється в період кризових подій: війни, пандемії, катастрофи де медичні працівники приймають першу лінію оборони, що врешті решт призводить до синдрому професійного вигоряння. Контроль за проявами вигоряння медичних працівників прифронтового регіону набуває ще більшої ваги, адже йдеться не лише про їх здатність до продовження професійної діяльності в особливо небезпечних умовах, але й про забезпечення нормальної життєдіяльності регіону в цілому.

Аналізу сутності професійного вигорання присвячували свої праці такі закордонні вчені, як: С. Джексон, К. Маслач, Е. Хартман, Б. Перлман та інші.

Серед вітчизняних дослідників проблеми професійного вигорання: Т. Дука, Л. Карамушка, Л. Лотоцька-Голуб, С. Мащак, Є. Набільська, О. Романовська, І. Підлипняк, Н. Пилипенко, Т. Форманюк.

Профілактиці професійного вигорання приділяли увагу М. Авраменко, Т. Колтунович, О. Мірошніченко, О. Главацька, А. Мирян, Ю. Тептюк, О. Терзи, Я. Юрків тощо.

Разом з цим, існує певний дефіцит наукових праць з профілактики професійного вигорання медичних працівників, які здійснюють свою діяльність в умовах прифронтового регіону. Вищезначене зумовило вибір теми дослідження «Соціально-педагогічна профілактика професійного вигорання медичних працівників прифронтового регіону».

Об'єкт дослідження – професійне вигорання медичних працівників.

Предмет: процес соціально-педагогічної профілактики професійного вигорання медичних працівників прифронтового регіону.

Мета: теоретико-емпіричне дослідження процесу соціально-педагогічної профілактики професійного вигорання медичних працівників прифронтового регіону.

Завдання:

1. Здійснити теоретичний аналіз сутності та змісту поняття «професійне вигорання».
2. Проаналізувати форми і методи соціально-педагогічної профілактики професійного вигорання медичних працівників.
3. Виявити рівень схильності медичних працівників прифронтового регіону до професійного вигорання.
4. Розробити та перевірити ефективність програми соціально-педагогічної профілактики професійного вигорання медичних працівників прифронтового регіону.

Задля вирішення поставлених завдань та досягнення означеної мети використано такі **методи дослідження:**

– теоретичні: аналіз наукової літератури щодо стану розробленості досліджуваної проблеми; порівняння, систематизація та узагальнення інформації щодо сутності поняття «професійне вигорання» та визначення особливостей його профілактики у процесі соціально-педагогічної діяльності;

– емпіричні: констатувальний експеримент для визначення рівня рівень схильності медичних працівників прифронтового регіону до професійного вигорання.

Наукова новизна дослідження полягає в конкретизації сутності поняття «професійне вигорання», а також у подальшому розвитку методів соціально-педагогічної профілактики професійного вигорання медичних працівників прифронтового регіону.

Практична значущість дослідження: розроблені та впроваджені нові форми і засоби соціально-педагогічної профілактики професійного вигорання можуть бути корисними для збереження соціально-психологічного благополуччя як медичних працівників, так і спеціалістів центрів соціальної реабілітації та соціальних служб прифронтового регіону.

Експериментальна база: Комунальна установа «Запорізька станція швидкої медичної допомоги». Вибірка складалася з 28 медичних працівників.

Апробація результатів дослідження:

1) IV Міжнародна науково-практична конференція «Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір в умовах воєнного часу» (Запоріжжя, 13-14 квітня 2023 р.);

2) Міжнародна науково-практична конференція «Стратегічні орієнтири освіти та реабілітації в умовах воєнного стану та повоєнного часу: проблеми, рішення, перспективи» (м. Запоріжжя, 26-27 жовтня 2023 р.).

Зміст і результати дослідження висвітлено у публікаціях:

1) Кунтій І. І. Соціальна значущість профілактики емоційного вигорання фахівців медичної сфери прифронтового регіону: збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції «Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір в умовах воєнного часу» (Запоріжжя, 13-14 квітня 2023 р.). Вид-во Хортицької національної академії, 2023. С. 550–552.

2) Кунтій І. Соціальна значущість профілактики професійного вигорання працівників системи охорони здоров'я. Стратегічні орієнтири освіти та реабілітації в умовах воєнного стану та повоєнного часу: проблеми, рішення, перспективи: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 26-27 жовтня 2023 р.) / за заг.ред. В.В.Нечипоренко. Запоріжжя: Вид-во Хортицької національної академії, 2023. с. 522-524.

Структура роботи: кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, списку використаних джерел з 70 позиції, з яких 13 – іноземною мовою, 3 додатки, а також 8 таблиць та 5 рисунків. Загальний обсяг – 68 сторінок, з них 48 сторінок основного тексту.

ВИСНОВКИ

Результати здійсненого нами дослідження забезпечили позитивне вирішення завдань, які були поставлені й дозволили сформулювати такі висновки.

1. В ході реалізації першого завдання виявлено кілька основних підходів до визначення сутності та змісту поняття «професійне вигорання». Згідно першому підходу, змістом професійного вигорання є стан фізичного, психічного, емоційного виснаження, викликаний довготривалим перебуванням в емоційно перевантажених ситуаціях. При цьому, основною характеристикою є синдром хронічної втоми. Другий підхід аналізує професійне вигорання як двовимірну модель, що складається, по-перше, з емоційного виснаження і по-друге, з деперсоналізації, тобто погіршення ставлення до інших (учнів, клієнтів, колег) та до себе. Третій підхід, найбільш поширений, розглядає професійне вигорання як багатокomпонентну структуру, що складається з емоційного виснаження, деперсоналізації та редукції власних особистісних прагнень.

2. Реалізація другого завдання довела, що соціально-педагогічна профілактика може стати одним із головних напрямів запобігання професійному вигоранню. Особливої соціальної значущості означена профілактична робота набуває в прифронтових регіонах, де професійна діяльність медичних працівників здійснюється в особливо небезпечних умовах, пов'язаних з існуванням підвищених ризиків виникнення ознак вигорання. Також, у процесі профілактичної роботи з медичним працівником увагу треба акцентувати розвитку аксіологічного та акмеологічного потенціалів, а також формування внутрішніх ресурсів адаптаційної енергії, адже медичний працівник потребує не лише соціально-психологічної допомоги, набуття конструктивних навичок саморегулювання емоційної

сфери особисті, а й забезпечення адекватних умов як для праці, так і для відпочинку, організація змістовного дозвілля.

3. Третє завдання передбачало здійснення емпіричного дослідження рівня схильності медичних працівників прифронтового регіону до професійного вигорання.

Експериментальною базою дослідження було визначено Комунальну установу «Запорізька станція швидкої медичної допомоги». Вибірка складалася з 28 медичних працівників.

У якості діагностичного інструментарію в дослідженні використано такі методики: Діагностика професійного вигорання К. Маслач, С. Джексон в адаптації Н. Водоп'янової та Методика діагностики емоційного вигорання В. Бойко.

Кількісно-якісний аналізу отриманих результатів дає підстави для висновку про високий рівень схильності опитаних медичних працівників прифронтового Запорізького регіону до професійного вигорання, вираженість таких фаз вигорання, як: напруження, що має такі симптоми, як: переживання психотравмуючих обставин, незадоволеність собою, «загнаність у клітку», тривога та депресія; резистенція, тобто неадекватне вибіркоче емоційне реагування, розширення галузі економії емоцій, редукція професійних обов'язків; виснаження, що складається з таких компонентів: емоційний дефіцит, емоційна відчуженість, деперсоналізація, психосоматичні та психоемоційні порушення. Виходячи з цього ми дійшли висновку про необхідність розробки експериментальної програми, спрямованої на соціально-педагогічну профілактику професійного вигорання медичних працівників прифронтового регіону.

4. У процесі виконання четвертого завдання нашого дослідження, було розроблено і впроваджено експериментальну програму «Парасолька від виснаження», спрямовану на соціально-педагогічну профілактику професійного вигорання медичних працівників прифронтового регіону.

Основними завданнями програми визначено: поглиблення знань медичних працівників про стрес та стресостійкість як одну з найважливіших компетентностей фахівця системи «людина-людина»; мотивування, актуалізація прагнення до самопізнання та саморозвитку; ознайомлення учасників програми з методами саморегуляції власного; розширення індивідуальних ресурсів (навичок та стратегій) ефективної поведінки у напружених ситуаціях.

Експериментальна програма «Парасолька від виснаження», розроблена нами, за своєю структурою, відповідає етапам її реалізації.

I етап – підготовчий, що передбачає вирішення організаційних питань, мотивування учасників до участі, згуртування групи, ознайомлення із правилами групової роботи, аналіз очікуваних результатів;

II етап – основний, який містить у собі заняття, в ході яких відбувається опрацювання базових знань, умінь, навичок, які складають основу стійкості до професійного вигорання;

III етап – узагальнювальний, який спрямований на систематизацію набутих знань, вмінь, навичок, що були отримані у процесі участі в експериментальній програмі, обговорення отриманих результатів.

Кінцевим результатом упровадження експериментальної програми «Парасолька від виснаження» має стати, на нашу думку, підвищення рівня стійкості медичних працівників до впливу негативних чинників середовища, а також їх здатності до особистісного та професійного самопізнання і саморозвитку.

Для перевірки ефективності розробленої й упровадженої нами експериментальної програми було проведено повторне діагностування з використанням тих же методик, що й на констатувальному етапі. На основі аналізу отриманих даних контрольних вимірів можна констатувати, що порівняння результатів показників експериментальної та контрольної груп свідчить про позитивну динаміку показників експериментальної групи. Йдеться про зниження показників високого рівнів рівня та зростання

показників середнього і низького. Водночас, в контрольній групі подібна динаміка відсутня. Певні відмінності деяких показників можна пояснити впливом ситуативних чинників.

Представлені результати вважаємо свідченням ефективності розробленої нами експериментальної програми соціально-педагогічної профілактики професійного вигорання медичних працівників прифронтового регіону.

Таким чином, на базі вищевикладених результатів та узагальнень можна стверджувати, що мету роботи досягнуто, завдання реалізовано.